

فرهنگ جیبی آذربایجانی - فارسی

اختر

تألیف: طاهره صابریان خلجانی

سر شناسه	: صاری خان خلجانی، طاهره،
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ جیبی آذربایجانی - فارسی اختر / تألیف طاهره صاریخان خلجانی.
مشخصات نشر	: تبریز: اختر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ ص: ۱۷×۱۲ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۲۷۸-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیفا
موضوع	: زبان ترکی آذربایجانی -- واژه نامه ها -- فارسی
موضوع	: زبان ترکی آذربایجانی -- اصطلاح ها و تعبیرها
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ف۲۳ ص/۳۱۳ PL
رده بندی دیویی	: ۴۹۴/۳۶۱۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۱۹۳۵۹

نشر اختر

فرهنگ جیبی آذربایجانی - فارسی اختر

تألیف: طاهره صاریخان خلجانی

چاپ اول ۱۳۹۰ / تیراژ: ۳۰۰۰ جلد / ۲۵۶ صفحه / قطع جیبی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۷-۲۷۸-۵

مرکز فروش: تبریز- اول خیابان طالقانی، نشر اختر

تلفن: ۰۴۱۱-۵۵۵۵۳۹۳

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

دیباچه

زبان ترکی یکی از زبانهای دیرینه و ریشه‌دار است که تعداد و تنوع بسیار اقوامی که به این زبان سخن می‌گویند، موجب پیدایی گویشهای مختلف و تغییر شکلهای زیاد واژه در این گویشها شده است. زبان ترکی از نظر تعداد واژگان و مفهومیهای فکری که به زبان و ادبیات فارسی داده، پس از زبان عربی در جایگاه دوم قرار دارد. با این تفاوت که تاریخ ارتباط زبانهای ترکی و فارسی بسیار قدیمتر از ارتباط زبان فارسی با زبان عربی است.

متأسفانه تاکنون درباره نوع و میزان حضور زبان ترکی و یا عناصر فکری ترکانه در زبان و ادبیات فارسی، پژوهشهای کافی و دامنهداری صورت نگرفته است. این مهم بر عهده خود ترکان است چرا که تنها آنان هستند که می‌توانند ظرایف هر دو زبان فارسی و ترکی را درک کرده و نوع و میزان ارتباط آن دو را ارزیابی کنند.

یکی از راههای این کار انتشار فرهنگهای ترکی به فارسی و فارسی به ترکی است تا این مقابله در حد کافی انجام شود و رندان به چند و چون کار آگاه شوند. تنها در این صورت است که نتایجی زبانشناختی و فارغ از موقعیت تاریخی و حکومتی زبانها بدست آمده و موجب شگفتی دارندگان هر دو زبان خواهد شد.

علاوه بر این در مسیر پژوهش و جستجو بایسته است تا کتابچه‌هایی حاوی واژگان ضروری ترتیب یابند تا جوینده به سرعت و سهولت، معنایی مختصر برای یک واژه بیابد. کتاب حاضر حاصل چنین ضرورتی است و سبک و سیاق گزینش واژگان نیز از همین ضرورت تأثیر گرفته است.

در کتاب حاضر بیش از ۱۴۰۰۰ واژه و اصطلاح زبان فارسی با معادل ترکی و بیشتر ترکی آذربایجانی ارائه شده است. در این نوشته، کوشش اصلی آن بود که واژگان ضروری و لازم، به صورت موجز به خوانندگان تقدیم گردد ولی خوانندگان جوینده می‌بایست که برای یافتن معانی بیشتر و توضیحات کاملتر به فرهنگهای دیگر مراجعه کنند.

طاهره صاریخان خلجانی

۱۳۹۰/۴/۲۹

آشنایی اجمالی با زبان ترکی

زبان ترکی یکی از زبانهای گروه زبانهای اودال - آلتایسک و از دسته زبانهای التصاقی (Agglutinative) است. در زبانهای التصاقی ریشه فعل بصورت ثابت باقی مانده و ضمائر و پسوندها به آن الصاق می‌شوند. بدین ترتیب در زبانهای التصاقی همواره می‌توان ریشه فعل را در حالات مختلف صرفی آن تشخیص داد. در این زبان‌ها واحدهای زبانی هم در معنای قاموسی و هم معنای ساختمانی مؤثرند ولی نحوه ساختمان آنها بسیار روشن است. اجزاء سازه نیز ثابت و مشخص است. در این زبان‌ها علاوه بر ریشه کلمات که از یک یا چند هجا تشکیل می‌شود، ادات پیوندی نیز وجود دارد. در این زبان‌ها ماده اصلی کلمات همیشه صورت واحدی دارد و اگر معانی ثانوی بدان افزوده شود، فرم اصلی آن کلمه تغییر نمی‌کند. مردم آذربایجان از نظر نژاد و زبان متعلق به ترکان اوغوز هستند. آنان از مهم‌ترین قبایل ترک بودند. ترکان غربی یعنی ساکنین شرق دریای خزر، ایران، ترکیه، آذربایجان، عراق و بالکان از قبایل اوغوز هستند. اقوام ترک با ۲۹ لهجه سخن می‌گفتند که از اینان ۲۲ لهجه دارای گرامر و ادبیات مستقل بود.

در زبان ترکی آذربایجانی ۲۳ صامت و ۹ صامت وجود دارد. صامتها:

ب (B)، پ (P)، ت (T)، ج (C)، چ (Ç)، خ (X)، د (D)، ر (R)، ز (Z)، ژ (J)،
س (S)، ش (Ş)، غ (Ğ)، ف (F)، ق (Q)، ک (K)، گ (G)، ل (L)، م (M)،
ن (N)، ه (H)، و (V)، ی (Y)

۸ صامت دیگر نیز وجود دارد که برای نوشتن کلمات عربی وارد شده به

زبان ترکی آذربایجانی از آنها استفاده می‌شود و بکار بردنشان برای واژگان ترکی

دوست نیست. این صامتها عبارتند از: ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع

۹ صامت یا مصوت عبارتند از:

- آ (A) - مانند: آت (اسب).
 او (Ü) - مانند: اوزوم (انگور)
 او (U) - مانند: اولدوز (ستاره)
 او (Ö) - مانند: اولکه (سرزمین)
 ائ (E) - مانند: ائو (خانه)
 ای (İ) - مانند: ایش (کار)
 ای (İ) - مانند: قیش (زمستان)
 ا (Θ) - مانند: ال (دست)

انواع مصوتها از نظر ظرافت و شدت:

الف) مصوتهای ضخیم:

- ۱- او (O) ۲- او (U) ۳- آ (A) ۴- ای (İ)

ب) مصوتهای ظریف:

- ۱- او (Ö) ۲- او (Ü) ۳- ائ (E) ۴- ا (Θ) ۵- ای (İ)

قانون آهنگ تنها به زبان ترکی اختصاص داشته و به کلمه زیبایی، وزن و موسیقی خاصی می‌بخشد. اصل اساسی در این قانون آن است که اگر هجای نخستین یک واژه از یک مصوتهای تخت باشد، حتماً مصوتهای بعدی نیز باید از مصوتهای ضخیم باشند. همین ترتیب در مورد مصوتهای ظریف نیز جاری است. به تعبیر بهتر ممکن نیست در یک کلمه از هر دو گروه مصوت موجود باشد. این قانون مانند تراز نوشتار و گفتار را در زبان ترکی به سامان درمی‌آورد. بوسیله این قانون می‌توان گونه سره کلمه را از ناسره تشخیص داد. مصوتهای زبان ترکی به ترتیب ضخامت از ضخیم به ظریف به این ترتیب هستند:

- ۱- او (O) ۲- او (U) ۳- آ (A) ۴- ای (İ) ۵- او (Ö) ۶- او (Ü)
 ۷- ائ (E) ۸- ا (Θ) ۹- ای (İ)

در زبان ترکی آذربایجانی همیشه صائت اول کلمه از صائتهای بعدی ضخیمتر بوده و رفته رفته صائتها ظریفتر می‌شوند و ظریفترین صائت در آخرین هجای کلمه است. این قاعده به این زبان آهنگ موسیقی می‌بخشد. مثلاً در کلمه (یوزغان = لحاف) از دو مصوت موجود، اولی ضخیم و دومی ظریفتر از آن است.